

Müstəqilliyin təməli daşı

32 il öncə Heydər Əliyevin tarixi təşəbbüsü ilə qəbul edilən bəyannamə azadlığa gedən yolun ilk hüquqi sənədi oldu

Tarix 30 avqust, 1991-ci il.

Rəşad Baxşəliyev

Müasir Azərbaycanın banisi, bənzərsiz siyasi və dövlətçilik fəaliyyəti ilə ölkəmizin inkişaf tarixində misilsiz xidmətləri olan Ulu Öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin xalqın tələbi ilə çağırılmış növbədənkənar sessiyasında "Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyini bərpa etmək haqqında" Bəyannamə qəbul olundu.

Həmin bəyannamə ilə Ali Sovet Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin bərpa olduğunu elan etdi. 1991-ci il oktyabrın 18-də isə Ali Sovet tərəfindən "Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi haqqında Konstitusiyaya Aktı" qəbul olundu. Məhz bu bəyannamənin qəbulu ilə Azərbaycan XX əsrdə ikinci dəfə müstəqillik qazandı. Bu, əlbəttə ki, dahi şəxsiyyətin Azərbaycanın bir dövlət kimi müstəqilliyinin bərpası və yeni inkişaf dövrünə qədəm qoyması istiqamətində həyata keçirdiyi missiyanın unudulmaz tarixi anlarından biridir.

Bəs, Ulu Öndər bu missiyanı necə həyata keçirdi?

Ümumiyyətlə, 1990-1993-cü illər Heydər Əliyevin vətən naminə mübarizə yolunda xüsusi yer tutur. Azərbaycanın tarixində "olum, ya ölüm" mübarizəsi dövrü kimi yadda qalan həmin zamanlarda Ulu Öndər çox çətinliklərlə qarşılaşmışdı. Həm Moskvanın idarə etdiyi xəyanətkar rəhbərlər, həm də Azərbaycanın siyasi hakimiyyətinin yarıtmaz fəaliyyəti ölkəmiz üçün çox acınacaqlı vəziyyət yaratmışdı. Xalqımız 1990-cı ilin 20 yanvarında faciə yaşadı. Bu, xalqın azadlıq mübarizəsinin rəmzi oldu. Bu zaman Azərbaycanın Moskvadakı daimi nümayəndəliyinə gəlib doğma xalqına başsağlığı verən, Bakıda kütləvi qırğın törədələrin cəzalandırılmasını tələb edən Heydər Əliyev bununla da özünü qurtuluş mübarizəsinin önünə atdı və beləliklə, Azərbaycan xalqının qurtuluş mübarizəsi başlandı. 1990-cı il iyulun 20-də Ulu Öndər vətənə qayıtsa da, Bakıda xalqın xilaskar liderinə ağır gündə, belə vəziyyətdə yol göstərməyə, dəstək verməyə və bu yolda inamlı mübarizə aparmağa "özümüzünkülər" imkan vermədi. Belə olan halda dahi şəxsiyyət iyulun 22-də doğulduğu Naxçıvana getmək məcburiyyətində qaldı. Amma xalqın düşdüyü bu acınacaqlı vəziyyətdən qurtuluşu üçün bir gün belə dayanmadı, əzmlə, yorulmadan bu yolda mübarizəsinə davam etdi.

30 sentyabr 1990-cı il tarixdə Ulu Öndər Azərbaycan SSR və Naxçıvan MSSR Ali Sovetlərinə deputat seçildi. Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə 1990-cı il noyabrın 17-də Naxçıvan Ali Soveti müstəqilliyimizin əsas atributlarından olan üçrəngli bayrağımızın Naxçıvan MR-in dövlət bayrağı olması barədə qərar qəbul etdi. Qərarla həmçinin Azərbaycan Respublikasının ali qanunverici orqanına Azərbaycanın dövlət rəmzləri haqqında məsələyə baxması, respublikamızın milli tarixi ənənələrə uyğun olaraq yeni dövlət rəmzlərinin - bayrağın, gerbin, himnin qəbul olunması təklif edilmişdi. Sessiyada qəbul edilən cəsarətli qərarlardan biri də Naxçıvan Muxtar Respublikasının adından "sovet" və "sosialist" sözlərinin götürülməsi idi. Həmin sessiyada Heydər Əliyevin təklifi ilə Naxçıvan MSSR Ali Sovetinin Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi adlandırılması da, sadəcə, redaktə xarakterli düzəliş deyildi. Bu, dünyada Sovet İttifaqı kimi tanınan, siyasi sistemini sovetlər üstündə quran bir ölkənin siyasi strukturunda dəyişiklik edilməsi demək idi. Naxçıvan MR Ali Məclisi 1990-cı il noyabrın 21-də 20 Yanvar hadisəsinə düzgün siyasi qiymət verdi, bu qanlı hadisədə SSRİ rəhbərliyi ilə yanaşı, respublika rəhbərləri Vəzirovun, Mütəllibovun günahkar olduqlarını qeyd etdi, xalqa kimlərin ona rəhbərlik etdiyini göstərdi.

Ulu Öndərin Naxçıvanda həyata keçirdiyi demokratik tədbirlər bütün Azərbaycana nümunə oldu. Heydər Əliyev Azərbaycan SSR Ali Sovetinin 1991-ci il fevralın 5-də açılmış sessiyasındakı çıxışında mövcud siyasi vəziyyəti əhatəli təhlil etdi, böhranın, habelə keçmiş Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin səbəblərini, SSRİ və respublika rəhbərlərinin yol verdiyi ciddi qüsurları və onları aradan qaldırmağın, təcavüzkar Ermənistanla qarşı müdafiə mövqeyindən çıxıb birlikdə mübarizə aparmağın vacibliyini qeyd etdi. Onun çağırışını xalq ruh yüksəkliyi ilə qarşıladı. Həmin sessiyada dövlətin adı dəyişdirilərək "Azərbaycan Respublikası" adlandırıldı, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin bayrağı dövlət bayrağı kimi təsdiq olundu.

Ulu Öndər 1991-ci il iyulun 19-da Kommunist Partiyasından çıxdı. O, SSRİ Nazirlər Kabineti partiya təşkilatına ərizəsində qeyd edirdi: "Azərbaycanın dövlət suverenliyi, ərazi bütövlüyü Konstitusiyaya zidd olaraq kobud şəkildə pozulub. Ermənistanla Azərbaycan arasında elan edilməmiş müharibə gedir... bütün bunlar "humanist ideologiyalı" sovet dövləti üçün adi haldır". Xalq imperiyanın bərpası üçün cəhd edənlərə

Ulu Öndərin qəti etirazını razılıqla qarşıladı. 1991-ci il avqustun 26-dan Naxçıvan Muxtar Respublikası ərazisində Azərbaycan Kommunist Partiyasının fəaliyyəti dayandırıldı, onun bütün strukturları ləğv edildi.

Avqustun 30-da Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin növbədənənar sessiyası çağırıldı və Heydər Əliyevin irəli sürdüyü təşəbbüs əsasında qanunverici orqan "Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyini bərpa etmək haqqında" Bəyannamə qəbul etdi. Bu, həqiqətən də Ulu Öndərin tarixi təşəbbüsü, Azərbaycanın müstəqilliyinin bərpası istiqamətində atılan ilk addım oldu.

Həmin il sentyabrın 3-də ağır blokada vəziyyətində olan Naxçıvanda inkişafa, yüksəlişə aparan yolun əsası qoyuldu. Sentyabrın 3-də Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri seçilən Heydər Əliyev həm də müvafiq qanunvericiliyə əsasən Azərbaycan Respublikası Ali Soveti Sədrinin müavini oldu. Bu hal qüdrətli siyasətçinin ölkənin ictimai-siyasi həyatında daha yaxından iştirak etməsinə meydan açdı. Ümummillə Liderin fəaliyyəti, onun iradəsi ilə qəbul olunmuş qərarlar müstəqillik tariximizin ən parlaq səhifələrini təşkil etdi.

Heydər Əliyev Ali Məclisin Sədri vəzifəsinin icrasına başlayandan sonra Naxçıvan Muxtar Respublikası Dövlət Müdafiə Komitəsinin yaradılması haqqında qərar qəbul edildi. Bu qərar Naxçıvanın müdafiəsinin gücləndirilməsi istiqamətində atılan ilk addım oldu. Sonrakı dövrlərdə qəbul edilmiş tarixi qərarlarla Naxçıvanda yerləşən sovet qoşunlarına məxsus hərbi texnika və silahların muxtar respublikada saxlanması təmin olundu.

Ulu Öndərin siyasi hakimiyyətə qayıdışı milli dövlətçiliyin bərpası istiqamətində qəti addımların atılmasına gətirib çıxardı. 1991-ci il 18 oktyabr dövlət müstəqilliyinin elan olunması Azərbaycanın yeni intibahının bünövrəsi demək idi. Konstitusiyaya Aktında deyilirdi: "Azərbaycan Respublikasının Ali Soveti Azərbaycan Milli Şurasının 1918-ci il mayın 28-də qəbul etdiyi İstiqlal Bəyannaməsinə, Azərbaycan Respublikasının demokratik prinsiplərinin və ənənələrinin varisliyinə əsaslanaraq və "Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyini bərpa etmək haqqında" Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin 1991-ci il 30 avqust tarixli Bəyannaməsinə rəhbər tutaraq bu Konstitusiyaya Aktını qəbul edir və müstəqil Azərbaycan Respublikasının dövlət quruluşunun, siyasi və iqtisadi quruluşunun əsaslarını təsis edir".

Dövlət müstəqilliyinin ilk illərində hakimiyyətdə olan qüvvələr Konstitusiyaya Aktının prinsiplərinə əməl edə bilmədilər. O zamanlar hakimiyyətdə olan siyasi dairələrin səriştəsizliyi az qala bu müstəqilliyin də itirilməsinə gətirib çıxaracaqdı. Bir-birini əvəz edən Mütəllibov və AXC-Müsavat iqtidarları əslində dövlətçilik mövqeyindən deyil, öz hakimiyyətlərini qoruyub saxlamaq maraqlarından çıxış edir və beləliklə, hələ kövrək olan dövlət müstəqilliyini təhlükə altına salırdılar. Həmin dövrdə hakimiyyətdə olanlar yeni yaranan müstəqil dövlətçiliyin möhkəmlənməsi üçün nəinki bir iş görmədilər, əksinə, ölkəni dünyada gedən bütün proseslərdən uzaq salaraq onun təklənməsinə, təcrid olunmasına xidmət göstərdilər.

Amma Ulu Öndər Heydər Əliyevin siyasi institutların inkişafına verdiyi dəstək sayəsində müstəqil dövlətçilik ənənələrinin inkişafı prosesi başlandı. Belə ki, 1992-ci il noyabrın 21-də Heydər Əliyev Yeni Azərbaycan Partiyasının Naxçıvan şəhərində keçirilmiş təsis konfransında partiyanın sədri seçildi və xalq qarşısındakı xidmətləri, Naxçıvanda çalışdığı dövrdə göstərdiyi əsl vətənpərvərlik və öz xalqına olan sadiqlik Azərbaycanın mütərəqqi insanlarını onun ətrafında birləşdirdi. Beləliklə, ölkəni gözləyən bütün təhlükələri dəf edən Ulu Öndər Azərbaycanın müstəqilliyinin möhkəm təməlini qoydu. Ümummillə Lider 1993-cü ildə ölkə rəhbərliyinə qayıdırdan sonra səmərəli dövlətçilik konsepsiyası, iqtisadiyyatın dirçəlişi strategiyası və azərbaycançılıq fəlsəfəsinin əsaslarına uyğun olaraq demokratik inkişaf reallaşdı. İnsan hüquq və azadlıqlarının qorunması ilə davamlı demokratik islahatlar kursunun həyata keçirilməsinə başlandı. Bütün insan hüquqları, o cümlədən söz, mətbuat azadlığı, şəxsiyyətin toxunulmazlığı təmin edildi. Ölkəmizdə tarixən mövcud olmuş tolerantlıq mühiti daha da möhkəmləndirildi, vətəndaş cəmiyyətinin formalaşdırılması yolunda köklü irəliləyiş əldə olundu. Bütün bunlar Azərbaycan Respublikasının 1995-ci il noyabrın 12-də qəbul olunmuş Konstitusiyasında təsbit edildi. Ulu Öndərin rəhbərliyi ilə başlanan islahatlar nəticəsində dövlət idarəçiliyinin bütün sahələri dünya standartlarına uyğunlaşdırıldı. Heydər Əliyevin uzaqgörənliyi ilə mütərəqqi dövlət quruculuğuna start verildi, dövlətçiliyin başlıca prinsipləri formalaşdırıldı, vətəndaşla dövlətin qarşılıqlı mənəvi məsuliyyətinə əsaslanan sosial sabitliyin təməli qoyuldu və dövlət cəmiyyətin bütövlüyünün tam təminatçısına çevrildi.

Əgər Ulu Öndər ölkəmizin xilaskarı kimi adını tarixə yazdırdısa, onun layiqli varisi İlham Əliyev Azərbaycan tarixinin ən qüdrətli dövlətinə çevirdi. O, xalqımızın 30 illik həsrətinə, iki əsrlik münəqişəyə son qoyaraq işğal altında olan torpaqlarımızı azad etdi. Bu, Ulu Öndərin ən böyük arzusu və vəsiyyəti idi. İlham Əliyev ata vəsiyyətini yerinə yetirən Müzəffər Ali Baş Komandan kimi Azərbaycan xalqının qəlbində əbədi heykəlini ucalttı. Bu gün isə müstəqil Azərbaycan Heydər Əliyevin görmək istədiyi dünyaya günəş kimi doğan ölkə olaraq İlham Əliyevlə daha möhtəşəm gələcəyə doğru inamla addımlayır.